

Vocalisme

Diftongs

Anomenen diftong a la combinació de dues vocals que es pronuncien juntes en una mateixa síl·laba. Existeixen dos tipus de diftongs: Els diftongs decreixents: els formen les combinacions vocàliques de les quals la segona vocal és unan vocal feble (*i* o *u*)Els diftongs decreixents són: ai, au, ei, eu, oi, ou, iu, ui, uu. Els diftongs creixents els formen les vocals dels grups qua, qüe, qüi, quo, gua, güe, güi, guo.

Hiats

Anomenem hiat a dues vocals seguides en un mot que formen part de síl·labes diferents. Tenim hiat en aquelles combinacions vocàliques de les quals la segona vocal és una vocal forta. També tenim hiat en els casos que la segona vocal és feble però duu accent o dièresi

A/E

La confusió entre les grafies A i E ve donada perquè en moltes varietats dialectals del català es pronuncien igual en posició àtona (vocal neutra). Les regles per determinar si cal escriure varien en funció de la categoria gramatical de la paraula.

Si es tracta d'un verb, s'ha de tenir en compte les següents normes

- s'escriu A si és la darrera vocal de la paraula (com a *canta*) i E si és la penúltima (com a *miren*), amb les excepcions de les formes *corre*, *vine*, *obre*, *omple* i els seus derivats i els infinitius en -RE (com *caure*)
- els verbs *néixer*, *jeure*, *treure* i *fer* presenten una alternança a l'arrel o lexema: s'escriu E quan la forma és tònica (com a *neixo*) però A si és àtona (com a *naixem*) a gran part del domini lingüístic

Si es tracta d'un adjectiu o un nom, les regles són aquestes:

- Una paraula respecta la grafia del seu primitiu, per això *teulada* s'escriu amb E (ve de *teula*)
- Els plurals femenins van amb -E (*plaça* - *places*)
- Els adjectius invariables sempre s'escriuen amb E (*alegre*)
- Hi ha terminacions de grafia única, com -*ma* -*ta*- -*crata* -*arca* -*cida* -*ista* -*isme* -*aire* -*ble*

O/U

Igualment, la confusió entre la O i la U en posició àtona és pròpia de certes regions catalanoparlants. En aquests casos, cal mirar la grafia del derivat (tenint en compte, però, l'existència de cultismes o pseudoderivats que mantenen la grafia original llatina). En el cas dels verbs, hi ha certes regles que poden servir de guia d'escriptura: En el cas dels noms i adjectius escrivim O o U depenent de la lletra que escriguin la paraula primitiva. Escrivim ulleres amb U perquè deriva d'ull i cordill amb O perquè deriva de corda. De vegades ens pot ser molt útil recórrer al castellà. En un gran tant per cent de mots s'emprarà la mareixa vocal que el castellà. Cal tenir en compte però alguns mots que no segueixen aquesta tònica com ara: cartolina, torró, Joan, títol, botifarra, complir, consol o a l'inrevès: muntanya, turmell, turment o riu. Els plurals dels mots on sentim - us es fan habitualment en - os: cascos, textos, peixos. A excepció d'aquells que en singular acaben en - U: europeus, cacaos o aquells que són invariables: cactus, globus.

- La primera persona del singular acaba en -O (*canto*).
- Als verbs *collir*, *cosir*, *sortir*, *tossir* i *escopir*, s'escriu U en les formes d'arrel tònic i O a les àtones (*cullo*, *collim*).
- Els verbs *poder* i *voler* van sempre amb O menys a les formes de present de subjuntiu, imperatiu i la primera persona de singular de present d'indicatiu.

Consonantisme

B/V

Les grafies B i V representen el so [b] en la majoria del domini lingüístic. La qüestió de triar una o altra respon usualment a l'ortografia arbitrària, és a dir, s'ha de conèixer la paraula per saber com s'escriu, ja que la seva forma depèn de motius etimològics.

Hi ha, però, algunes normes útils:

- Quan una paraula conté P, s'escriurà amb B i quan contingui U, es posarà V, així *llop - lloba* però *neu - nevar*
- La terminació de pretèrit imperfecte dels verbs de la primera conjugació s'escriu amb V, com *cantava*
- Després de M es posa B i després de N, V, com a *canvi* o *ambulància*, excepte en els mots *triumvir*, *diumvir*, *tramvia*, *circumval·lació* i els seus derivats
- Davant de L i R sempre s'escriu B (*amable*), (*bram*), amb excepció del nom propi Vladimir

Quan una paraula s'escriu amb B o amb V, els seus derivats mantenen la mateixa grafia, excepte els anomenats pseudoderivats, que són cultismes evolutius que prenen directament la seva forma del llatí en comptes d'haver patit l'evolució de les altres paraules del català,^[3] com per exemple *mòbil*, que porta B malgrat que vingui de *mouere*.

G/J

- Escrivim *j* davant **a, o i u**: *jardí*, *joia*, *juliol*.
- Escrivim *g* davant **e i i**

Són excepcions els mots amb els grups *-ecc*, *-ect*: *injecció*, *objecte*. Així com un petit nombre de mots com ara: *Jesús*, *jesuïta*, *Jeroni*, *Jericó*, *Jeremies*, *jersei*, *Jerusalem*, *jeroglífic*, *majestat*, *Jep*, *Jepet* i el verb *jeure*.

Espectura dels fonemes [s] i [z]

Com a regla general, en català el fonema [s] s'escriu amb la grafia "s" i el fonema [z] s'escriu amb la grafia "z". Tanmateix, hi ha casos especials:

1. És habitual que la S intervocàlica se sonoritzi en [z]: "*casa*" ('ka-za), "*masia*" (ma-'zi-a). En els casos en què no se sonoritza, això s'indica amb la grafia "ss".
2. Quan hi ha un fonema [z] no-intervocàlic, s'utilitza la grafia "z": "*zebra*", "*hanzi*".
3. En alguns casos, i per raons etimològiques, el fonema [s] s'expressa amb les grafies "c" davant de les vocals "e" i "i" ("*cendra*", "*cirera*"), o bé "ç" en altres posicions, davant de les vocals "a", "o" i "u" o a final de paraula ("*çaça*", "*atroç*" "*dolç*", "*lluç*").

Tot i així, hi ha algunes rares excepcions com "*endinsar*", "*enfonsar*", on la s sona sonora.

H

La H representa en català una grafia sense correspondència sonora, que es manté per qüestions històriques, com a "reminiscència etimològica tradicional". Per tant hi ha poques regles per saber quan s'ha de col·locar, més enllà de conèixer el mot o el seu origen. Convé recordar que és un error pronunciar-la aspirada en mots que són manlleus d'altres llengües, com *hoquei*, paraula aguda i amb H muda en català. Cal anar en compte en una sèrie de mots que no duen -h en català tot i dur-la en castellà, com ara *orfe*, *orxata*, *avui*, i d'altres que sí que la duen en català però no en castellà, com *harmonia* o *subhasta*.

l/l·l

La *ela* geminada s'ha d'escriure sempre amb un punt volat (l·l, i no pas l.l o altres variants). Les paraules que duen *ela* geminada depenen de l'etimologia, però acostumen a contenir uns inicis i terminacions, que són:

1. Les que comencen per *al·l*: al·legacions, al·lèrgic, al·literació, etc.
2. Les que comencen per *col·l*: col·laboracionista, col·leccionar, col·lidir, etc.
3. Les que comencen per *il·l*: il·legítimar, il·lícit, il·lustració, etc.
4. Les que acaben en *el·la*: ombrel·la, parcel·la, patel·la, etc.
5. Les que acaben en *il·la*: clorofil·la, motxil·la, pupil·la, etc.
6. Aquelles que provenen d'una paraula primitiva que duu -ll cristal·lí que prove de cristall o capil·lar que prové de cabell.
7. Altres paraules com; intel·ligència, pal·ladi, síl·laba, cèl·lula, constel·lació, mortadel·la, cal·ligrafia, novel·la, goril·la, parcel·la, cal·ligrama, circumval·lació, paral·lel, pel·lícula, putxinel·li, pupil·la, fal·lera, varicel·la, xinell·la, xitxarel·lo, franel·la, excel·lent, col·legi etc.

r/rr

En català el fonema /r/ s'escriu amb la grafia "rr" entre vocals, i amb la grafia "r" en qualsevol altra posició. El fonema /r/ només és distintiu entre vocals i s'escriu amb la grafia "r". Algunes paraules compostes o cultes poden apartar-se d'aquesta norma, com "eradicar", pronunciada amb r forta o /r/ malgrat la grafia.

Hi ha dialectes on la "r" final de paraula no sona a la majoria de paraules, o bé només reapareix per fonètica sintàctica segons la paraula següent. Tot i així, hi ha algunes rares excepcions com "arbre", "marbre", on la primera r no sona. Cal recordar que escriurem amb "r" final :

- els mots els derivats dels quals duen "r", poruc, por
- els mots acabats en els sufixos - or (pescador), - er (joier)
- els infinitius acabats en - ar (estimar), - er (témer) i - ir (dormir)

Hi ha alguns mots que duen una erra muda al mig del mot com és el cas d'arbre o prendre.

Escriptura de les fricatives pre-palatals

Distingirem entre fricatives pre-palatals sordes [ʃ] i fricatives pre-palatals sonores [ʒ]; les primeres corresponen a les grafies "x", "ix" i les pronunciarem d'igual manera en qualsevol posició de la paraula: "xarxa", "arxiu", "garbuix"; les segones corresponen a la grafia "j" davant de qualsevol vocal: "jove", "injectar", "joc" i "g" davant de "e" i "i": "bogeria", "enginy".

Sons nasals

En posició inicial de síl·laba (o atac sil·làbic), l'ortografia dels sons nasals no presenta cap dificultat: així, el fonema /m/ es representa amb la grafia *m* (*cama*); el fonema /n/, amb la grafia *n* (*cana*); i el fonema /ɲ/, amb la grafia *ny* (*canya*).

En posició final de síl·laba (o coda), es pot establir una regla segons la qual escrivim *m* en els grups de sons [mm], [mp] i [mf] (*immens*, *imparable*, *simfonia*). Això no obstant, escrivim *n* davant de *f* quan trobem els prefixos (o grups de sons) *con-*, *en-*, *in-*: *conforme*, *enfrontat*, *informació*. Com a excepcions a aquesta llei, trobem les paraules *comte*, *empremta*, *femta*, *impremta*, *premsa*, *somriure*, i els seus derivats i compostos. Malgrat això, hi ha alguns compostos que mantenen la grafia *n*: *tanmateix*, *enmig*, *granment*, *penparlat*.

Es pot dir que s'escriu *mf* en els cultismes que procedeixen de la grafia *mph* llatina o grega: *àmfora*, *càmfora*, el prefix *amfi-*... Aquest també és el motiu pel qual s'escriu amb *m* el prefix *circum-* (*circumferència*, *circumval·lació*, *circumloqui*...).

Per últim, hi ha una llei no lligada a la fonètica segons la qual sempre escrivim combinades les grafies *mb*, *nv* i *mp* (*comboi*, *embat... canviar*, *envà... assumepte*, *prompte...*). L'única excepció a aquesta regla són el mot *tramvia* i la sèrie *duumvir*, *triumvir*, etc.

Signes diacrítics

Accentuació

En català es fan servir dos signes diferents d'accent: l'accent obert o greu "˘" i l'accent tancat o agut "´". Es pot accentuar la síl·laba tònica de les paraules si es compleixen unes regles bàsiques:

- Si és una paraula aguda, que acabi en vocal, o vocal + "s", o "en", o "in". Per aquest cas, però, s'exclouen les paraules acabades en diftong decreixent, com «hereu», «renoi».
- Si és una paraula plana, que no acabi en cap les terminacions anteriors.
- Si és una paraula esdrúixola, llavors s'accentua sempre.

L'accent pot ser tancat o agut sobre les vocals "i", "u", "e" tancada i "o" tancada, mentre que és un accent obert o greu sobre la vocal "a", o sobre "e" oberta i "o" oberta.

L'accent diacrític és l'accentuació que es col·loca sobre determinats mots, malgrat que la norma general indiqui que no caldria, per diferenciar-los d'altres homònims o mots amb diferent significat, com ara la diferència entre "és" (verb ésser) o "es" (pronom).

Les faltes d'ortografia relacionades amb els accents són les més freqüents entre aprenents. Poden produir-se, segons ordre invers de freqüència:

- Per oblidar l'accent quan les regles determinen que hauria de posar-s'hi
- Per confondre vocals obertes i tancades. Hi ha el problema afegit de diferències entre la normativa i alguns dialectes, per exemple la distribució de e oberta i e tancada en els dialectes occidentals sol ser la inversa dels dialectes orientals. O en el dialecte de transició al septentrional, es perden algunes oposicions entre o oberta i o tancada.
- Per accentuar quan no cal, per exemple "Maria", si no s'apliquen correctament els conceptes de diftong i hiat per interferència lingüística.

Dièresi

La dièresi (¨) és un signe diacrític que es pot col·locar sobre la I o sobre la U. Té dues funcions diferenciades:

- Fa que es pronunciï la U als dígrafs *güe*, *güi*, *qüe*, *qüi*, com a la paraula *paraigües*
- Trenca el diftong quan les normes d'accentuació no permeten que es marqui el hiat amb un accent. En aquest cas, els derivats de les paraules mantenen la dièresi, per això *traïdor* porta dièresi.

No s'escriu dièresi malgrat que aparegui un hiat a:

- les formes d'infinitiu, gerundi, futur i condicional
- les terminacions -ista, -isme, -us, -um (amb l'excepció de proïsme)
- els mots formats amb el prefix anti- contra- re- semi- (amb l'excepció de reüll, ja que en aquest cas re- no fa de prefix)
- els mots que hagin de dur accent gràfic segons les normes d'accentuació

Ús del guionet

El guionet en català s'usa per a separar els verbs i les combinacions de pronoms de què van seguits (*menjar-se-les*), per a separar determinats compostos (*vint-i-un*, o *para-sol*) i, per últim, per a partir una paraula a final de línia, quan és necessari fer-ho per a respectar els marges del text.

Pel que fa a les paraules compostes, existeixen les següents regularitats: duen guionet els numerals (tant ordinals com cardinals: *trenta-sis*, i *trenta-sisè*), els compostos que comencen amb el nom d'un punt cardinal (*sud-americà*), els compostos repetitius i expressius (*xup-xup*), aquells compostos en què el primer element acaba en vocal i el segon comença amb la grafia *r*, *s* o *x* (*penya-segat*) i els compostos en què la combinació dels dos elements pot donar peu a lectures errònies (per exemple, *pit-roig*). Existeixen, també, com a casos de compostos que duen guionet, els mots compostos en què el primer element du un accent gràfic (*mà-llarg*), la construcció *no* més substantiu (però *no* més adjectiu, és a dir, *la no-violència* però *les nacions no violentes*) i certes construccions singulars, com *abans-d'ahir* i *adéu-siau*.

Cal dir que, a partir de l'any 1996, la normativa va regularitzar que els casos no esmentats en l'anterior paràgraf no dugessin guionet. Per tant, la regla normativa general determina que les formes prefixades, a banda de les excepcions citades, s'escriuen sense guionet (l'única opció normativa, per tant, és escriure *arxienemic* i *fisicoquímic*).

Respecte els numerals, el guionet es regeix segons el pneumotècnic pràctic D-U-C (Desenes-Unitats-Centenes); és a dir, es col·loca el guionet entre les desenes i les unitats (*quaranta-dos*) i entre les unitats i les centenes (*tres-cents*). Per tant, a mode d'exemple, el nombre 35.422 s'escriu *trenta-cinc mil quatre-cents vint-i-dos*.

En el cas del partiment d'un mot a final de línia, cal tenir en compte que cal respectar la distribució sil·làbica, que s'ha de procurar no deixar una lletra sola a una de les bandes i que hi ha dígrafs que són separables i altres que no es poden separar. Els dígrafs separables són aquells que, en dividir-los, resulten en dues grafies el so corresponent de les quals comparteix molts trets fonètics amb el so del dígraf. (Així, el dígraf *rr*, per exemple, corresponent al so de la ròtica vibrant alveolar, pot dividir-se en *r-r*, perquè la grafia *r* es correspon al so proper de la ròtica bategant alveolar. *Cor-randes*, *cal-litja* i *as-sas-sí* són paraules amb dígrafs que sí que poden separar-se). Els dígrafs que no es poden separar són aquells en què les dues grafies per separat corresponen a sons que no tenen res a veure amb el so del dígraf. (Per exemple, no es poden separar els dígrafs *ny* o *ix*; el so de la [i], per exemple, no té cap relació amb el so de la fricativa prepalatal sorda amb què es correspon *ny*).

Debats sobre l'ortografia catalana

Referències

- [1] http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Ortografia_del_catal%C3%A0&action=edit
- [2] Citant la *Crònica*, cap. .
- [3] Castellanos i Vila, J, *Quadern. Normativa bàsica de la llengua catalana*, 1997, ICE-UAB

Fonts i contribuïdors de l'article

Ortografia del català *Font:* <https://ca.wikipedia.org/w/index.php?oldid=12834416> *Contribuïdors:* Artús Fleca, Barcelona, Bestiasonica, Flamenc, Frnesc vidal, Irene szcz, Joutbis, Judesba, Leptictidium, Lluís tgn, Lohen11, Mbosch, Mpilar11, Perique des Palottes, Tim2007viatge, Vriullop, Xbosch, Àlex, 24 modificacions anònimes

Fonts, llicències i contribuïdors de la imatge

Fitxer:Nuvola apps kemsystem.svg *Font:* https://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Nuvola_apps_kemsystem.svg *Llicència:* GNU Lesser General Public License *Contribuïdors:* MesserWoland

Llicència

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0
[//creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)
